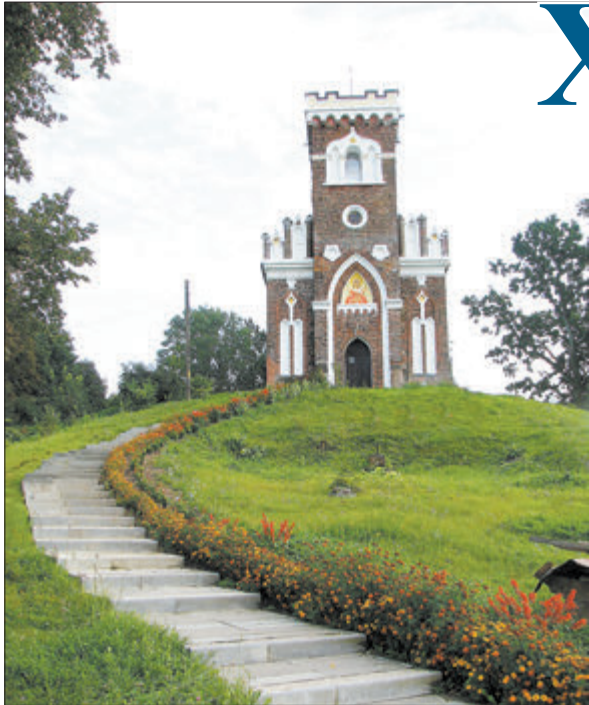

Храм Святой Варвары стаіць на гары і нібы лунае ў аблоках.

Узрывалі, палілі, рамантуюць

Лічыцца, што храм у Райцы будаваўся на ўзор царквы на востраве Святой Алены. Сапраўды, гледзячы на здымкі абодвух храмаў, можна ўбачыць супадзенні ў збудаваных вежах, курантах, падпорных элементах, аднолькавых формах вокнаў.

Падчас вайны ў алтарную частку храма трапіў снарад. А калі нямецкі снайпер з даху царквы, адкуль відаць увесь абсяг, абстрэльваў савецкія войскі, партызаны вырашылі спаліць яе. Перад гэтым мясцовым дазволілі вынесці царкоўныя рэчы, іконы і іншае начынне. Але ўсе дэкаратыўныя ўпрыгажэнні, разьба, каляровыя вітражы, фрэскі былі знішчаны агнём. Пасля храм паціху разбураўся, а ў 50-х гадах абрынуліся скляпенні. У 1959-м па загадзе мясцовых улад сцены царквы былі разбураны. З аднаго боку сцяна абвалілася да каменнага фундаменту, з другога — была цалкам зруйнаваная.

У 2000-м храм пакрысе сталі аднаўляць, а ў 2003-м — пачаліся першыя набажэнствы. Праз дзесяць гадоў тут з'явіўся новы настаяцель — айцец Аляксей. У той час малады святар жывіў у Навагрудку, за 26 кіламетраў ад Райцы, і на нядзельныя службы дабіраўся аўтастопам, выезджаючы ў шэсць раніцы. Так ён адслужыў год. Пасля перабраўся ў вёску за пяць кіламетраў ад Райцы і жывіў у халодным доме разам з трохгадовай дачкой Сафіяй і матушкай, якая была на сёмым месяцы. Потым год сям'я святара здымала жыллё ў Карэлічах, дзе і нарадзілася малодшая дачка Ганначка. Дом у Райцы айцу Аляксею, які ўжо набыў сваё аўто, далі толькі паўтара года назад.

— Цяпер заўжды ўсіх падбіраю на трасе, бо памятаю, што такое хадзіць у маразы, — кажа ён.

Айцец Аляксей марыць калі-небудзь аднавіць храм поўнаасцю, а пакуль сам косіць траву вакол, разбівае кветнікі, аформіў на сябе крэдыт на вокны для царквы, моліцца і верыць у заступніцтва святой Варвары.

Косці ў пахавальні і падземны ход

Ацяплення ў храме не было ніколі, бо ён задумваўся перш за ўсё як радавы магільны склеп, што зроблены ў алтарнай частцы. У пахавальню звонку можна трапіць праз тры акны, якія цяпер заклалі цаглянымі, каб не лазілі дзеці і жывёлы. Існуе ўваход у склеп і знутры царквы, але яго дагэтуль не знайшлі.

— Года паўтара назад я намагаўся расчысціць склеп, аднак пакуль гэта нерэальна, бо на 70—80% ён засыпаны смеццем, а апынуцца там можна толькі праз гэтыя невялікія вокны, — расказвае айцец Аляксей. — Там мы знайшлі рэшткі фігуры Божай Маці, якая калісьці стаяла на даху храма, а сярод смецця дагэтуль знаходзім чалавечыя косці — астанкі памешчыкаў-уладальнікаў. У сценах засталіся нішы, дзе стаялі труны. Цяпер іх няма, бо ў савецкі час дзеці каталіся на іх з горкі. А ў канцы 50-х адзін са школьнікаў залез праз шчыліну ў сцяне ў склеп. Настаўнік фізкультуры, які шукаў яго, расказваў, што прайшоў па тунэлі метраў 50, перш чым знайшоў хлопчыка.

Настаяцель спадзяецца, што калі-небудзь удацца перапахавач астанкі ў нішах, — проста яшчэ не надышоў час для гэтага.

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

ХРАМ БЕЗ ЗВАНОЎ

Столь на малітве і адноўленая вежа

Самая старажытная частка храма — прытвор, які не быў разбураны. Тут засталася скляпеністая арыгінальная столь з адтулінай, праз якую наверх падымалі званы. Тады яны былі такія гучныя, што было чуваць за сем кіламетраў ад Райцы навокал. Куранты на вежы, якія некалі працавалі і нават білі бой, цяпер — муляж.

— Разбураную цэнтральную частку храма аднавілі не ў тым выглядзе, як даўней. Падлога была каменная з малюнкам у выглядзе крыжа, а не драўляная, як цяпер. Замест скляпенняў — драўляная столь, — паказвае айцец Аляксей унутранае ўбранства храма. — Нават іканастас пакуль не закончаны. Тое, што цяпер у храме, — гэта аснова. Мясцовы ікананісец піша іконы

святых у поўны рост, якія ўставаць у нішы. Пакуль там іншыя іконы. Сам іканастас будзе ўпрыгожаны гіпсавай лепкай, паўкалонам і іншымі дэкаратыўнымі элементамі, а наверху з'явіцца крыж.

Дарабіць іканастас нельга, пакуль не зробяць столь. Цяпер гэта проста сайдынг, прыбіты цвікамі да крокваў і бэлек. Унутры царквы добра чуваць, як па гарышчы ходзяць галубы.

— Столь трымаецца, напэўна, на малітвах. У добры вечер яна хадуном ходзіць. Ужо і падаў кавалак — яго назад прыбілі. З гэтай жа прычыны не можам заняцца і рамонтам сцен. Калі прыхаджане пытаюцца, калі ў нас скончыцца рамонт, я суцяшаю іх і кажу, што да маёй пенсіі ён абавязкова завершыцца, а свяшчэннік ідзе на спакой у 75 гадоў, я так і планую, — і смуткуе, і жартуе айцец Аляксей. — Калі я трапіў сюды ўпершыню, храм быў велічны, але ўвесь нейкі абшарпаны звонку і знутры. Каб крыху рэабілітаваць яго, пачаў прасіць дапамогі ва ўсіх інстанцыях. Пасля таго, як зрабілі фасад і знялі рыштаванні, бачыў, як людзі спыняліся ўражаныя. Тады яны паверылі, што храм ажывае.

Каўчэг з мошчамі Святой велікамучаніцы Варвары.

Акрамя фасада ў храме адрамантавалі званы, на якой працякаў дах. Штовясны талы снег сцякаў з вежы і бег па ўнутранай сцяне храма. Святар Аляксей Шышкір кажа, што з вежай велімі дапамог старшыня мясцовага СПК «Свіцязянка» Уладзімір Галавач:

— Прышоў да яго параіцца, якую цэглу трэба купляць. А ён мяне ў машыну пасадзіў, на склад прывёз і пытае «столькі хопіць»? І цэнтам дапамагае, і транспартам — усё лета вось смецце будаўнічае вывозілі.

Дах у вежы перакрылі, атынкавалі яе ўнутры, абабілі зубцы бляхай. Цяпер яна гатовая прыняць званы — пакуль службы праходзяць без іх.

— Веру, што і званы ў нас з'явяцца. А можа, гэта будучы білы — спецыяльныя пласціны, што былі на Старажытнай Русі раней за званы. У іх больш мяккі і п'явучы звон. І будзем мы адзінымі ў Беларусі з біламі, а званы ў іх змогуць усе ахвотныя, — марыць настаяцель.

Двухпавярхова будынку каля падножжа гары, на якой стаіць храм, — таксама

200 гадоў. Гэта былы прычавы дом, дзе жыві спачатку каталіцкі служыцель, пасля — праваслаўны з сям'ёй. У 1900-х гадах тут жылі псаломшчыкі і дыякан. У канцы 50-х — была школа, пасля бібліятэка. Потым у памяшканні хацелі зрабіць бар ці кафэ, пры тым што літаральна за некалькі дзесяткаў метраў адсюль моглікі. Мясцовыя папрасілі вярнуць будынак царкве, і яго першы паверх перарабілі ў храм, які ў 1994 годзе асвяцілі як храм Праабражэння Гасподняга.

Спачатку на другім паверсе ніжняй царквы настаяцель хацеў зрабіць музей, аднак, калі тут пачалі рабіць рамонт, высветлілася, што ўсе бэлькі пад столлю гнілыя, падлога пад прастолам — таксама. Пачаўся капітальны рамонт: уцяпляюцца сцены, столь, заказаны новыя вокны, будзе зроблена ацяпленне.

Гэты кавалак старажытнай кладкі ў царкве застанеца некранутым нават пасля рамонту сцен.

Вясной, калі айцец Аляксей капаў новую клумбу, ён знайшоў пліту з родавай пахавальні Раецкіх, дзе на польскай мове напісана «светлай памяці Барбары». Тут жа царкоўныя дакументы, запоўненыя Аляксандрам Валасовічам, які даўней быў святаром храма.

— Калі скончым да зімы, будзем служыць тут, а ў верхнім храме зоймемся столлю, — спадзяецца святар.

На другім паверсе будынка ён мяркуе ладзіць заняткі нядзельнай школы і ранішнікі.

Заняткі для душы

Школу, дзе цяпер займаецца дзесяць дзетак, настаяцель стварыў два гады таму. Да халадоў вучацца ў невялікім пакойчыку пры храме, дзе ў летні час хрысціян не маюць. А ўзімку малыя двойчы на тыдзень прыходзяць дахаты да айца Аляксея.

— Мы раскладаем пасярод пакоя вялікі стол і быццам апынаемся ў царкоўна-прыходскай школе, — смяецца ён. — Мы малюем, лепім, рыхтуемся да канцэртаў, рэпэціруем спектаклі.

Батлеечны тэатр — таксама задума настаяцеля. Батлейку рабіў мясцовы майстар, лялек уручную шыл і распісвалі жыхары. Акцёры, якім ад 7 да 12 гадоў, самі водзяць персанажаў

На гэтым здымку 1910-х гадоў нашчадкі Яна Зайкі, архітэктара, які будаваў храм, пасля чаго яму далі мянушку «архітар». Гэтакаса сталі зваць яго нашчадкаў. Крайні злева (з вусамі), мяркуюць, яго сын. Лічыцца, што тут ёсць і нашчадкі ўладальніка сядзібы Дуніна-Раецкага, за кошт якога і з'явіўся храм.

пад фанэграму сваіх галасоў. Яны выступаюць на ранішніках у садках, у царкве на Каляды рабілі пастаноўку для прыхаджан. На Вялікдзень падрыхтавалі ўжо два спектаклі. Айцец Аляксей стараецца рабіць так, каб ім было цікава займацца ў школе:

— Я ў дзяцінстве таксама наведваў нядзельную школу і, вяртаючыся дадому, расказваў усё, пра што даведваўся, маме. Яна гаварыла, што разам са мной вучылася і нешта запамінала. Думаю, што цяпер і сэрцы бацькоў вучняў нашай нядзельнай школы стануць крышачку бліжэйшым да Бога.

Яшчэ адно добрае пачынанне святара — музейны пакой, які адкрылі сёлета ў храме да яго 200-годдзя. Пакуль ён змяшчаецца перад уваходам на вежу, але з цягам часу пераедзе вышэй — на месца над уваходам у храм, дзе калісьці стаяў хор пеўчых.

У музеі сабраныя экспанаты, якія знайшоў настаяцель. Гэта старыя здымкі храма і яго ўладальнікаў, прадметы царкоўнага ўжытку: кадзільніца, малітоўнік, царкоўная пачатка, лжыца — лыжачка для прычасця, стыхар дыякана, які калісьці веў тут службы, — адзенне ручной работы з залатой ніткай.

Адзін з экспанатаў — кавалак выгнутай цагляны, абаленнай па асаблівай тэхналогіі і такой моцнай, што яе складана разбіць нават перфаратарам па бетоне.

— Дзякуючы іх няроўнасці, калі цагляныя клялі адна да адной у скляпенні, яны добра трымаліся. На некаторых захаваліся нават адбіткі пальцаў іх вытворцы, — праводзіць для мяне асабістую экскурсію настаяцель.

Ёсць тут і частка скульптуры Божай Маці — дакладней, кавалкі каменю з яе стапой і часткай рукі. Іншыя фрагменты, якія складана апазнаць, ляжаць на вуліцы, каля сцяны храма. Аднавіць фігуру ўжо немагчыма.

Калі рэстаўравалі іканастас, знайшлі каменную падлогу, невялічкі фрагмент якой, не закрыты драўлянымі дошкамі, захаваліся ў музеі. Стоячы на акуратных чырванаватых квадратах, кожны з вуглоў якіх аздоблены маленечкімі шэрымі ромбікамі, складана паверыць, што гэта не сучасная выява, а 200-гадовая кладка.

— Вялізныя камяні, што засталіся ў фундаменце храма, цягнулі сюды з усяго наваколля. Проста на месцы абчэсвалі, а кладку замесвалі на курыных яйках. Тая кладка жаўтавата-га колеру і мацнейшая за сучасную. Фрагмент яе так і пакінем на сцяне каля музейнага пакоя пасля рамонту, — кажа святар.

Вясёлка над храмам

1 ліпеня святая Варвара вярнулася ў свой храм — да 200-годдзя царквы па блаславенні архіепіскапа Навагрудскага і Слонімскага Гурый сюды перадалі частку мошчаў святой. Пасля гэтага 40 дзён служылі малебны, каб выказаць ёй удзячнасць за гонар мець такую святыню. Цяпер капсула з мошчамі знаходзіцца ў спецыяльным каўчэгу, вырабленым мясцовым разьбярком.

— Напярэдадні на вячэрняй службе мы маліліся святой Варвары. Ішоў лівень з сонцам, пасля якога над храмам з'явілася вясёлка. На наступны дзень, калі мошчы былі ўжо ў царкве, — таксама была вясёлка. Так што гэта асаблівая міласць для нас, — успамінае айцец Аляксей. — Цяпер прыхаджане звяртаюцца да святой з самымі надзённымі праблемамі і жыццёвымі пытаннямі, і яны здзяйсняюцца. Пасля яны прыходзяць расказаць мне пра гэта.

Святар упэўнены, што ўсімі дзівосамі храм абавязаны святой Варвары. «Гэтае месца пад яе покрывам, яна ўжо тут найпершая кіраўніца ў аднаўленні царквы, а не я», — кажа ён.

Падрабязней пра царкву і больш здымкаў — на сайце zviazda.by.
Ірына СІДАРОК. sidarok@zviazda.by